

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het Urban Future-project

Scholten, H.E.

Citation

Scholten, H. E. (2016, November 16). *Het Urban Future-project*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/44248>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/44248>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/44248> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Scholten, H.E.

Title: Het Urban Future-project

Issue Date: 2016-11-16

Inleiding

Onderwerp en vraagstelling

Als beeldhouwer ben ik altijd geïnteresseerd geweest in door de mens gemaakte niet-architecturale stedelijke buitenruimtes, zoals randgebieden en openbare (en private) ruimtes van een stad. Dit is zichtbaar in mijn werk. Vanuit verschillende perspectieven onderzoek en analyseer ik in mijn werk vragen over de identiteit en beleving van ruimtes. Wat zijn mogelijke eigenschappen van de (stedelijke) landschappen waarin ik me beweeg en hoe worden deze ervaren? Al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw word ik beïnvloed door met name de Amerikaanse Land Art kunstenaars. Dat blijkt onder meer uit het gegeven dat ik voor verschillende tentoonstellingen ruimtevullende sculpturale installaties maakte met materialen als zand, staal en asfalt.

In 1992 begon ik met het fotograferen in de randgebieden van New York. Later ben ik dit gaan doen in andere steden over de hele wereld. Afkomstig uit het dichtbevolkte en strak georganiseerde Nederland viel het mij op dat er in andere landen heel anders met de ordening van (stedelijke) ruimte werd omgegaan. Waar in Nederland elke braakliggende vierkante meter snel netjes aangeharkt en ingericht wordt, is dat in veel (met name niet-Europese) landen anders. Ik trof werelden aan die aan mij onbekende principes van ordening beantwoordden. Op veel plekken leek geen regie over of (stads-)plan achter de inrichting van de ruimtes te bestaan en er leek een cultuur van verspilling en verval te heersen. Overblijfselen van afgebroken (industriële) gebouwen en materiaal als autowrakken en resten van (onvoltooide) infrastructuren leken op veel plaatsen een eigen bestaan te leiden naast woningen en wijken waar de mensen die er woonden zich in deze cultuur geschikt hadden.

Door de vele reizen die ik maakte besepte ik dat de ongeordende verstedelijking een mondiale ontwikkeling is, die, zo is mijn overtuiging, uiteindelijk de leefomgeving van de meeste mensen op aarde zal bepalen. Ik besloot deze constatering te verwerken in een kunstproject: het *Urban Future*-project. Dit project bracht mij tot de onderzoeksvraag: *welke invloed hebben chaos, fragmentatie en entropie mogelijkwijs op de leefbaarheid van de zich razendsnel ontwikkelende verstedelijkende wereld en is er een verband tussen chaos en fragmentatie enerzijds en leefbaarheid anderzijds?*

In dit proefschrift contextualiseer en analyseer ik mijn werkwijze en de strategieën waarmee ik de kwestie nader uitwerk.

Relatie tussen de discursieve en de artistieke component

Het artistieke deel van het onderzoek, het Urban Future-project, is gericht op de vraag: is het mogelijk om het veronderstelde verband tussen leefbaarheid van de stad en chaos, entropie en fragmentatie zichtbaar te maken in een beeldend, artistiek vertoog en zo ja, hoe? Daarmee is het onderzoek tegelijk een kritische reflectie op de condities van een specifieke kunstpraktijk en op het maakproces. Het *Urban Future*-project bestaat uit een omvangrijk fotoarchief en de sculpturale kunstwerken die met dit archief als uitgangspunt zijn ontstaan. Met het project wil ik een bijdrage leveren aan het denken over mondiale verstedelijking en leefbaarheid. Aan het project ligt de overtuiging ten grondslag dat een kunstenaarspositie een visie op de wereld kan opleveren die zich op een eigen en andere manier tot maatschappelijke ontwikkelingen verhoudt dan de vele

theorieën, ideeën en beelden die reeds over een onderwerp bestaan. Zij kan er mogelijk een ander licht op werpen.

Het proefschrift is grotendeels 'talig'. In wisselwerking met dit discursieve deel is nieuw werk ontstaan dat zich op de eerder genoemde, andere en eigen manier verhoudt tot de thematiek. Het onderzoek begon met een aantal essays over het maakproces, de aard van het werk en de achterliggende gedachten en intenties. Ik heb daarbij gezocht naar een ordening die niet alleen inzicht geeft in het maakproces, maar ook een nieuw terrein van gedachten en visies opent. Het doel is om de voorwaarden voor leefbaarheid in een omgeving waar chaos, fragmentatie en entropische krachten aanwezig zijn te onderzoeken en beelden te maken die dit visualiseren. Een belangrijke kanttekening daarbij is dat de aard van het artistieke maak- en denkproces niet-talig is en veel zaken omvat die zich niet of lastig in taal laten beschrijven. Aan dit maakproces liggen maar voor een deel vooraf helder geformuleerde vragen ten grondslag. Er zijn meer drijfveren, latent en manifest, en er is een maakproces waaruit zich geleidelijk een werkwijze ontwikkelt. Denken vanuit het maken, of misschien zelfs denken in het maken, maar altijd: makend denken, in die volgorde.

Het maken van kunst is voor mij geen beschrijvende daad. Kunst moet ook veel *niet* vertellen. Een kunstwerk geeft ruimte aan de beschouwer om naast de vaak suggestieve informatie die het werk biedt ook de sensorische kanten van het werk te kunnen beleven. De beschouwer moet uitgedaagd worden om het werk in zijn hoofd 'verder' te denken. Een gedachtestroom is meer overtuigend voor een publiek als het publiek zelf een gedeelte van die stroom moet afmaken. Het is een dialoog die het werk met de beschouwer aangaat.¹ Als kunstenaar kan ik mijn intenties beschrijven, maar de daaruit volgende processen zijn nooit helemaal te determineren. De perceptie van het werk is moeilijk te doorgronden en laat zich daarmee moeilijk sturen. Zeker als het gaat om een 'dialoog' tussen het werk en de beschouwer waarin sprake is van een open einde en waarin het de bedoeling is dat de uitwisseling eerder vragen dan antwoorden genereert.

Dat neemt niet weg dat de precisie die ik in het discursieve gedeelte van het onderzoek moest hanteren, mij heeft gedwongen tot het benoemen en overdenken van vele aspecten die een rol spelen in het maakproces, zoals het zoeken naar de juiste locaties om te fotograferen, het zoeken naar niet-eenduidige ideeën en het toelaten van intuïtie in mijn manier van werken ter plaatse. Het zoveel mogelijk benoemen hiervan gaf me inzicht over en begrip van mijn werkwijze, strategieën en de zelfopgelegde structuur waarbinnen ik me bleek te bewegen. Het werd me duidelijk dat ik bepaalde grenzen hanteerde in het maakproces; deze beschrijf ik op verschillende momenten in het

¹ Janneke Wesseling contextualiseert die opvatting in haar boek *De Volmaakte beschouwer*: "De opvatting dat kunstbeschouwing een wisselwerking is tussen een kunstwerk en een beschouwer is de bestaansgrond van de receptie-esthetica. De receptie-esthetica, die in de Angelsaksische landen tamelijk onbekend is gebleven, gaat uit van een dialoog tussen een beschouwer en een kunstwerk, of tussen een lezer en een tekst. De beschouwer is in de strikte zin van het woord geen beschouwer meer, maar een gesprekspartner. En het kunstwerk is niet een object, maar een actieve tegenspeler, het ding dat een bijzondere status heeft. Betekenis wordt niet geproduceerd door het werk en evenmin door degene die het werk duidt, maar komt tot stand in de interactie tussen kunstwerk en beschouwer" (2014, 11-12).

proefschrift, onder meer waar het ontstaansproces van het *Urban Future*-archief aan de orde komt en waar ik inga op het fenomeen van het (kunstenaars-)archief.

Het gevolg van genoemde bewustwording was dat ik bij het maken van nieuw werk de niet benoembare en vaak onnavolgbare intuïtieve processen op een vrijere manier hun gang kon laten gaan. De wetenschap dat de parameters van het speelveld bepaald waren, gaf rust en ruimte om het spel zo intensief en vrij mogelijk aan te gaan. Dat heeft me in staat gesteld om grip te krijgen op wat ik mijn 'sculpturale houding' (het zoeken van posities in een ruimte, een zoeken naar de voor mijn doel beste verhouding tussen lichaam en ruimte)² noem. Ook kon ik me, door dat toegenomen inzicht in het maakproces, effectief en helder positioneren in de dialoog met de beschouwer en zoveel mogelijk onnodige ruis vermijden.

Opbouw van het proefschrift

Dit proefschrift is onderverdeeld in drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 schets ik de aanleiding tot het *Urban Future*-project en leg ik uit waar de noodzaak voor het maken van mijn kunst vandaan komt. Ik heb dit gekoppeld aan de ervaringen die ik opdeed in andere steden en mijn fascinatie voor de manier waarop met name Amerikaanse kunstenaars met hun werk gereageerd hebben op de verandering van hun leefomgeving. Ik leg uit wat het verschil is tussen mijn werk en dat van mijn voorgangers, waarin ik het engagement met (desastreuze) veranderingen in hun leefomgeving herken. Zij boden mij de mogelijkheid om 'op hun schouders te gaan staan' om een visie te ontwikkelen op het inmiddels veel grotere fenomeen van de mondiale verstedelijking. Ik ben naar gebieden gegaan waar de verstedelijking zich in al zijn hevigheid manifesteerde en heb de door mij benoemde specifieke 'grijze' gebieden gefotografeerd, waarin de leefbaarheid door chaos en entropie beïnvloed wordt. Ik leg uit waarom mijn sculpturale manier van fotograferen van belang is om dit project mede vorm te geven.

Tien jaar lang projectgericht fotograferen levert een archief van fotografische beelden op. In hoofdstuk 2 ga ik in op het fenomeen van het archief in het algemeen en de opbouw, totstandkoming en aard van het *Urban Future*-archief in het bijzonder, gezien in relatie tot de hoofdvraag van het onderzoek naar het verband tussen stedelijke entropie en sociale cohesie. Onderwerpen als het doel van het archief, de eventuele classificering en categorisering van de onderdelen en de verantwoordelijkheid en intenties van de beheerder van het archief komen hier aan de orde.

Hoofdstuk 3 behandelt het *Urban Future*-archief als schatkamer, waarbij het vinden van nieuwe mogelijkheden om kunstwerken te creëren aan de orde komt. Met de negatieven als basismateriaal worden afdrucken op papier gemaakt die vervolgens in samenhang met sculpturale middelen en materialen getoond worden. Het zijn ontdekkingen die materieel (meer afdrucken op verschillende groottes en sculpturale toevoegingen) of conceptueel (bijvoorbeeld hoe een begrip als fragmentatie verbeeld kan worden) het archief verder uitbouwen. Hierdoor verandert het totale archief ook conceptueel. De kunstwerken die gemaakt worden met materiaal van het archief worden niet alleen onderdeel van het archief maar verwijzen ook naar veranderingen, mutaties en

² E.e.a. wordt nader toegelicht in hoofdstuk 1.4 van dit proefschrift.

vertakkingen ervan. De kunstwerken (sculpturen) en presentaties zoals tentoonstellingen en boeken hebben tot doel de beschouwer uit te nodigen om een dialoog met het werk aan te gaan. Aan bod komen vragen over de voorwaarden die nodig zijn om in de toekomst de leefbaarheid in de snel verstedelijkende gebieden in de wereld vorm te geven of te behouden. Elke tentoonstelling zal weer andere aspecten en mogelijkheden van het archief laten zien waarbij de beschouwer als het ware door het archief heen loopt.